

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Haridusteaduste instituut
Koolieelse lasteasutuse õpetaja õppekava

Iiri Vahtra

MUUKHEELSETE LASTE EESTI KEELE TOETAMINE SÕNAVARAMÄNGUDE ABIL
LASTEAIA TEGEVUSKESKUSES KEEL JA KÕNE
bakalaureusetöö

Juhendaja: Esta Sikkal

Läbiv pealkiri: Sõnavaramängud muukeelsele lapsele

KAITSMISELE LUBATUD

Juhendaja: Esta Sikkal (MA, saksa keel ja kirjandus)

.....
(allkiri ja kuupäev)

Kaitsmiskomisjoni esimees: Irja Vaas (MA)

.....
(allkiri ja kuupäev)

Tartu 2016

Resüme

Muukeelsete laste eesti keele toetamine sõnavaramängude abil lasteaia tegevuskeskustes

Uurimuse eesmärgiks oli välja selgitada mida arvavad muukeelsete laste lasteaiaõpetajad sõnavaramängude kasutamisest ja nende vajalikkusest tegevuskeskuses Keel ja kõne.

Käesolevas töös kasutati kvalitatiivset uurimismeetodit ning mõõtevahendina andmete kogumiseks poolstruktureeritud intervjuud viie lasteaiaõpetajaga. Uurimus viidi läbi Tartu Linna eestikeelsetes lasteaedades. Uurimuse tulemused näitasid, et õpetajad peavad oluliseks aspektiks eesti keele toetamisel muukeelsete laste vajadusi, eripärasusi, eakohasust ning arengutaset sõnavaramängude valimisel. Kõik õpetajad suhtusid positiivselt sõnavaramängude vajalikkusesse nende kasutamisel eesti keele toetamisel. Uuringust selgus, et sõnavaramängude läbiviimisel muukeelsete lastega kasutasid õpetajad näitlikke materjale, rütmikat, kehakeelt, aktiivsust mängudes osalemisel ning suhtlemist eesti keeles. Takistuseks töid õpetajad välja muukeelsete laste keelebarjääri sõnavaramängude juhistest arusaamisel ja sõnavaramängude piiratut valikut.

Märksõnad: muukeelse lapse keeleline toetamine, sõnavaramängud, tegevuskeskus

Abstract

Supporting the Estonian language of non-native-speaking children through vocabulary games in kindergartens' activity centres

The purpose of the present research was to find out what the kindergarten teachers of non-native-speaking children think about the use of vocabulary games and their usefulness in the activity centre „Keel ja kõne“ („Language and speech“). The qualitative method was used in the present paper and half-structured interviews with five kindergarten teachers were used as a measurement tool to collect data. The research was conducted in five Estonian-language-based kindergartens in Tartu, Estonia. The results of the research showed that when choosing vocabulary games kindergarten teachers regarded as an important aspect the needs, peculiarities, age, and developmental level of non-native-speaking children, the kindergarten teachers used illustrative materials, rhythmic, body language, active participation in the games and communicating in Estonian. As a hindrance, the kindergarten teachers pointed out the language barrier of non-native-speaking children in understanding the instructions of vocabulary games and the limited choice of vocabulary games.

Keywords: supporting the linguistic development of non-native-speaking children, vocabulary games, activity centre

Sisukord

Resümee.....	2
Abstract.....	3
Sissejuhatus.....	5
1. Teoreetiline ülevaade.....	5
1.1. Muukeelne laps.....	5
1.2. Muukeelse lapse eesti keele toetamine lasteaias.....	6
1.3. Sõnavaramängud muukeelse lapse eesti keele toetamisel lasteaias.....	8
1.4. Sõnavaramängud muukeelsele lapsele tegevuskeskuses Keel ja kõne.....	9
1.5. Varasemad uuringud.....	11
1.6. Uurimuse eesmärk ja uurimisküsimused.....	12
2. Metoodika.....	13
2.1. Valimi moodustamine.....	13
2.2. Mõõtevahend.....	13
2.3. Protseduur ja uurimiseetika.....	13
2.4. Andmeanalüüs.....	14
3. Tulemused.....	17
4. Arutelu.....	23
4.1. Töö piirangud ja praktiline väärtus.....	27
Kasutatud kirjandus.....	28
Lisa 1 Mängud	
Lisa 2 Intervjuu kava	

Sissejuhatus

2014. aasta rahvaloenduse andmetel räägib eesti keelt emakeelena (68,5%) elanikkonnast ning suurema osa (29,6%) muukeelsetest elanikest moodustavad vene keelt kõnelevad inimesed (Integratsiooni ja..., 2014). Järjest suurenev sisseränne Eestisse on kaasa toonud selle, et eesti õppekeelega lasteaedadesse panevad vanemad aina rohkem lapsi, kelle kodune keel ei ole eesti keel. Eesti keelest erineva emakeelega laste eesti keeleõppe korraldamiseks näeb Eesti Vabariigi põhiseadus (Eesti Vabariigi..., 2011) § 37 ette, et igäühel on õigus haridusele ja eesti keele õppele. Sellest lähtuvalt tagatakse Koolieelse lasteasutuse riikliku õppekava alusel (2008) eesti keele õpe lasteasutuses või selles rühmas, kus kasvatustegevus ei toimu eesti keeles, kõigile teistest rahvustest lastele.

Muukeelse lapse puhul lähtutakse õppe- ja kasvatustegevuse kavandamisel põhimõttest lähemalt kaugemale, üksikult üldisemale. Sellised põhimõtted kehtivad ka eesti keele kui teise keele toetamisel lasteaias. Keeleline toetamine peab lapse seisukohast toimuma märkamatu, õpetaja seisukohast aga planeeritult ja järjepidevalt, kasutades keelt erinevates mängulistes situatsioonides (Kärtner, Maiberg, Rikker, Tuuling, & Voltein, 2005; Leisson, 2011).

Mitmed autorid (Krenz, 2001; Mudarrisova, 2009) on seisukohal, et eesti keele toetamise üks võimalus on sõnavaramängude eesmärgipärane kasutamine, mis innustab ja motiveerib last rohkem suhtlema ja jutustama, lähtudes laste huvidest ja vajadustest.

Sigurðardóttir (2010) väitel ei ole aga alati kõik sõnavaramängud eakohased ja keeleliste eripärade tõttu muukeelsetele lastele sobivad ning vajavad mängude läbiviimisel muudatusi või täiendusi. Kuigi teoorias on rõhutatud sõnavaramängude kasulikkust eesti keele toetamisel on töö autoril oma tööalasest praktikast kogemus, et õpetajatel pole sageli aega ning sõnavaramängudega kasutamise kogemusi muukeelse lapsega või õpetajad ei teadvusta sõnavaramängude vajalikkust.

Seega kujunes käesoleva töö eesmärgiks välja selgitada, mida arvavad muukeelsete laste lasteaia õpetajad sõnavaramängude kasutamisest ja nende vajalikkusest tegevuskeskuses Keel ja kõne.

1. Teoreetiline ülevaade

1.1. *Muukeelne laps*

Soll ja Palginõmm (2011) kasutavad oma kogumikus muukeelse lapse puhul terminit eesti keelest erineva emakeelega laps, kelle emakeel või kodune keel ei ole eesti keel.

Erinevalt eelpool öeldust nimetavad Tuulik ja Muldma (2008) muukeelset last kui *uusimmigranti*, kes on Eestis elanud vähem kui kolm aastat. Baker (2005) defineerib muukeelseid lapsi neutraalsemalt kui *sisserännanuid*, niisugustel juhtudel on muukeelse lapse perekonna kodune keel (emakeel) *vähemuskeel* ning asukohamaal on käibekeeleks *enamuskeel*. Õppe- ja kasvatustegevuse valdkonnas kasutatakse muukeelsuse puhul „*mitte-eesti kodukeelega laps*“ mõistet, mis on enim levinud termin (Märka & Kuuspalu, 2009). Töö autor lähtub muukeelse lapse puhul mõistest „*eesti keelest erineva emakeelega laps*“.

Mitmete autorite arvates erinevad muukeelsed lapsed lasteaeda minnes nii arengutaseme, võimete, kultuurilise tausta, keelte erinevuse määra kui ka kohanemise poolest (Hallap, 2008; Pendergrass, 2014; Rannut, 2005; Saville-Troike, 2006; Tuul, Kirbits, & Kinkar, 2011). Seega, on oluline anda nii lastele kui ka lapsevanematele enne lasteaeda tulekut ülevaade lasteaias toimuvast. Ühtlasi võiks vanematele teadvustada, et nende positiivne ja innustav suhtumine soodustab lapse tulemusi eesti keele toetamisel lasteaias. Samas nende negatiivne hoiak vähendab muukeelsetes lastes motivatsiooni õpitavat keelt omandada (Merila, 2009).

1.2. Muukeelse lapse eesti keele toetamine lasteaias

Lähtudes eesti keele õpetamise/toetamise põhialustest, mis rõhutavad integreeritud keeleõpet, tegutseb õpetaja koos muukeelsete lastega keeletegevustes. Õpetaja on huvitatud ja tähelepanelik lapse keeleoskuse edenemisest (Kärtner et al., 2005). Lisaks on ka sätestatud (Koolieelse lasteasutuse..., 2008) õppe- ja kasvatustegevuse valdkonnas *Eesti keel kui teine keel* (§ 19), et muukeelne laps saab lasteaiast vajaliku eesti keele oskuse ja ettevalmistuse kooliks ning edaspidiseks eluks Eestis. Lasteaia ülesandeks on seega muukeelse lapse igatine toetamine eesti keele kui teise keele omandamisel (Almann, 2009). Seejuures peab õpetaja teadma, et kuna muukeelne laps on keelele vastuvõtlikum ja avatum, siis ta omandab eesti keele tänu loomulikule keelekeskkonnale enamasti aktsenditult. Oluline on ka see aspekt, et muukeelne laps omandab varajases eas viiendast kuni kümnenda eluaastani eesti keele oskuse paremini kui hilisemas eas (Asser, 2003; Kärtner, Maiberg, Rikker, Tuuling, & Voltein, 2006).

Hallap (2008) kirjutab, et eesti keele omandamine erineb emakeele oskusest eelkõige just selle poolest, et lapsel on mingidki teadmised ühe keele osas juba olemas, näiteks alateadlik kujutus, kuidas keel „toimib“. Luukkainen (2013) ning Asser (2003) nendivad, et muukeelse

lapse keele toetamisel peab jälgima, et selle omandamine on alati individuaalne protsess, mis kujutab endast liikumist keelest kui tervikust osade suunas.

Muukeelsete laste eesti keele toetamisel peab arvestama, et keele omandamine toimub neil umbes samas tempos kui ükskeelsetel lastel keele algusfaasis. Samas peab õpetaja arvestama, et laste keskendumisvõime on lühem, seega ka keelelised tegevused peaksid olema lühiajalisemad ja varieeruvad (Ruutmets & Saluveer, 2008). Kuna lasteaias viibib laps juba enamasti ainult teist keelt räägitavas keskkonnas, siis keele omandamise kiirus oleneb lapse hoiakust õpitava keele suhtes ja milliseid keele toetamisvõimalusi lastele pakutakse (Piszczan & De Houwer, 2011; Saft, 2009). Eesti keele oskus areneb efektiivsemalt kui keele toetamine on õpetajate poolt hästi kavandatud ja oskuslikult läbi viidud (Baker, 2005; Kärtner et al., 2006).

Mitmed autorid kirjutavad, et eesti keele toetamisel lasteaias peab õpetaja arvestama muukeelse lapsega seotud iseärasustega, lapse vajadustega ning eeldustega keele omandamisel. Võib juhtuda tõik, et laps pole kahe keele kasutamise vahelisest erinevusest veel aru saanud, seetõttu on soovitatav keel kohandada lapse arengutasemele sobivaks st võiks kasutada lihtsamaid lauseid ja väljendeid (Aarssen et al., 2006; Kärtner et al., 2006; Soll, 2000). Keele toetamisel peab õpetaja olema teadlik teist keelt kõneleva lapse keeleoskuse tasemest, et oma sõnavara lapse keeletasandil varieerides püüda ka lapse keeleoskust parandada ja korrigeerida (Ashworth & Wakefield, 2004; Melendez & Beck, 2013).

Sellest lähtuvalt tuleb kasuks, kui õpetaja pöörab tähelepanu teatud olulistele võimalustele: *rääkida aeglasemalt ning proovida tundmatut sõna kehakeele, piltide abil ja ümbersõnastuse teel lahti seletada; korrata vigaseid lauseid õigetena; lubada lapsel end vajadusel emakeeles väljendada; kasutada mängulisi ja rütmilisi võtteid sõnavaramängudes, nt käpiknukke või liisusalme lauldes* (Melendez & Beck, 2013; Rannut, 2003b).

Lerkkaneni (2007) arvates laieneb muukeelse lapse keeleline oskus konkreetsetes situatsioonides, mis toetavad mälu ja aitavad kaasa sõnavara mõistmisele. Mitmesugused viisid ja võtted võimaldavad lapsel kõiki oma meeli kasutada, mistõttu uute mõistete moodustamise aluseks olevate sisendite hulk on suurem (Aarssen et al., 2006; Böcker, 2011; Rannut 2003a).

Aleksandridi et al., (2006) on seisukohal, et üheks eesti keele toetamise oluliseks teguriks lasteaias on sundimatu õhkkond, kus last toetab õpetajapoolne motivatsioon (Hytönen, 1999). Õpetajapoolne tunnustus kasvatab lapses eduelamust ja enesehinnangut, seetõttu on keele

toetamisel pidev kiitmine ja heade tulemuste eest julgustamine väga vajalik (Dunn, 2005; Saarsoo, 2010).

Erinevate autorite arvates on kõige tulemuslikumaks keele toetamise viisiks lasteaias laste endi tegevuse ja väljendumiskatsete kontekstis tehtu. Jutustamine erinevatel teemadel, ettelugemine ja täiskasvanutega raamatute sirvimine kiirendavad sõnaoskuste kujunemist. Oluline on rõhutada ja kinnistada sõnade tähendust, milleks annab hea võimaluse sõnavaramängude eesmärgistatud kasutamine (Aarssen et al., 2006; Melendez & Beck, 2013; Templeton & Pikulski, 1999).

Eesti keele toetamisel läbi sõnavaramängude muutub muukeelne laps avatumaks, suhtlemisaltimaks ning areneb tema aruteluoskus (Hallap, 2008; Tammiste, 2014).

1.3. Sõnavaramängud muukeelse lapse eesti keele toetamisel lasteaias

Esmane keeleoskus kujuneb lapsel eelkõige suhtlemiskeskkonnas läbi mängulise tegevuse, milles mängu tähtsustatakse lapse arengu ja hilisema koolis õppimise osana (Niilo & Kikas, 2008). Ka Koolieelse lasteasutuse riiklikus õppekavas (2008) on märgitud, et mänguoskus on laste õppe- ja kasvatustegevuse eri valdkondade oskuste ja teadmiste arengu alus. Rannut (2005) ja Tammiste (2014) mõistavad teise keele toetamist läbi sõnavaramängude kui reeglitel põhinevat süsteemi, millel on muutuv ja mõõdetav lõpptulemus ning milles laps peab tulemuse saavutamiseks pingutama. Palanova (2010) arvates aitab mänguline element, mis teeb suhtlemise lõbusaks ja reeglina ka täidab oma eesmärgi, laste motivatsiooni alal hoida (Rannut, 2003a; Soosaar, 2009).

Krenz (2001) ja Lerkkanen (2007) lisavad, et muukeelse lapse teise keele sõnavara laieneb konkreetsetes situatsioonides, mis toetavad mälu, aitavad kaasa sõnavara mõistmisele ning pakuvad lapsele rikkalikku paletti aktiivse suhtlemise käigus. Suhtlemise käigus on oluline rõhutada sõnade tähendust (Rannut 2003b) ning seejuures korrata läbi mängulise tegevuse pidevalt õpitud materjali. Tammiste (2014) kirjutab, et „oluline pole kõigi sõnade tähenduse teadmine, vaid oskus mõista lause või jutu sisu“ (lk 80).

Palanova (2010) ja Sigurðardóttir (2010) kirjutavad, et lasteaiatõpetaja seisukohalt on oluline keele toetamiseks teemakohaseid sõnavaramänge valides põhjalikult kaaluda ning veenduda, et need oleks tulemuslikud.

Õpetaja valib mängu vastavalt püstitatud eesmärgile: *laiendada ja kinnistada sõnavara; täpsustada sõnade tähendust; aktiveerida keelekasutust* (Rannut, 2003b; Tammiste, 2014).

Erinevad autorid on ühisel arvamusel, et sõnavara toetamisel on muukeelse lapse jaoks tähtsal kohal peaaegu kõik keelevahendid, sealhulgas võimalikud mänguvahendid, kõne ilmekus, häälightsused, miimika ning helid. Tähtis on ka hääle tugevus, rääkida tuleb vaikselt või valjusti vastavalt kõne sisule, seejuures sõnaline suhtlemine muutub tasapisi järjest ulatuslikumaks ja keerulisemaks (Kärtner et al., 2006; Lerkkanen, 2007; Lopez & Mendez, 2004; Lunjova & Maiberg, 2009).

Eesti keele toetamisel sõnavaramängudega tuleb kasuks lugeda koos muukeelse lapsega eesti keeles luuletusi ja lastesalme, sest mida rohkem laps õpitavat keelt kuuleb, seda paremini keel areneb. Salmide sisu saab näitevahendite abil ümber jutustada, joonistada, või lavastada (Hallap, 2008; Soosaar, 2009; Tuul et al., 2011). Oluline aspekt keele toetamisel on (Krenz, 2001) arvates näitevahendite ja kehakeele kasutamine sõnavaramängudes, sest need motiveerivad last ning teevad tegevuse paeluvaks ja emotsionaalseks.

Kokkuvõtlikult toetavad sõnavaramängud muukeelse lapse kõnet, keelelist väljendusoskust ja võimet nii täiskasvanute kui ka eakaaslaste jutust aru saada. Arvestada tuleb seejuures lapse vajadusi ning vanusega seotud eripärasusi (Aarssen et al., 2006; Kärtner et al., 2005; Tammiste, 2014).

Lisa 1 on toodud näiteid sõnavaramängude kohta, mida õpetajad võiksid kasutada muukeelse lapse eesti keele toetamisel.

1.4. *Sõnavaramängud muukeelsele lapsele tegevuskeskuses Keel ja kõne*

Paljudes koolieelsetes lasteasutustes kasutatakse lapsest lähtuvat aktiivõppe metoodikat *Step by Step (Hea Algus)*. Hea Alguse metoodikal ja samuti ka üldõppel põhinev lapsekeskne lähenemine pakub lastele tegevuskeskuste näol erinevaid võimalusi keelekasutuseks ja suhtlemiseks. Tegevuskeskus Keel ja kõne loob eelkõige tingimused, kus muukeelne laps saab oma mõtlemist, grammatikat ja keelekasutust läbi mängulise tegevuse arendada. Tegevuskeskus võimaldab õpetajal jälgida muukeelseid lapsi teiste lastega omavahelisel suhtlemisel, andes hea pildi laste keelelistest, kultuurilistest ja sotsiaalsetest vajadustest (Aarssen et al., 2006; Ashworth & Wakefield, 2004; Vapper, 2014).

Kuna sõnavaramänge on väga mitmekesiseid ja erinevaid ning kõik sõnavaramängud ei pruugi alati keeleliste eripärade tõttu kõigile muukeelsetele lastele sobida või vajavad läbiviimisel hoopis muudatusi (Sigurðardóttir, 2010) on oluline siduda sõnavaramängud

oskuslikult eesti keele toetamise eesmärgil tegevuskeskus Keel ja kõne võimalustega (Tammiste, 2014).

Tegevuskeskused on eesti keeles sildistatud ning loovad tingimused muukeelse lapse jaoks nende mõistete kasutuselevõtuks eesti keeles (Kärtner et al., 2006). Kui väiksemates rühmades on õpetajal võimalus muukeelse lapsega individuaalsemas vormis tegeleda, siis tegevuskeskuse kaudu avaneb võimalus muukeelse lapse keelelist tegevust paremini jälgida ja vajadusel eraldi toetada (Nugin, 2013; Tammiste, 2014).

Erinevad autorid on välja toonud tegevuskeskuse Keel ja kõne võimalusi lasteaia rühmaruumides, mida võiks muukeelse lapse eesti keele toetamisel senisest aktiivsemalt kasutada (Hallap, 2008). Sõnavaramänge on väga mitmekesiseid ja erinevaid, vastavalt sellele, missuguseid ootusi ja tulemusi soovitakse keele toetamisel saavutada:

Sõnakaartide abil – harjub muukeelne laps omandatud sõnavara põhjal nimetama piltide peal kujutatut. Laps paneb tähele, kuulab ja jätab meelde erinevaid eestikeelseid sõnu ja väljendeid ning õpib neid kasutama (Aarssen et al., 2006).

Memoriinid, lauamängud, tähelepanumängud – võimaldavad läbi ühistegevuse muukeelset last keeleliselt toetada, seejuures paneb laps tähele uusi eestikeelseid väljendeid ning õpetajapoolse eesti keele toetamise abiga hakkab laps paremini suhtlema ning paraneb aruteluoskus (Palanova, 2010).

Rolli- ja loovmängud – tõstavad eesti keeles suhtlemise motivatsiooni, füüsilise tegevuse ja kõne abil kooskõlastab muukeelne laps oma tegevust kaasmängijatega (Kärtner et al., 2005; Sigurðardóttir, 2010).

Kuulamismängud – tuginevad laste mõtlemis- ja kuulamisoskusele, mis nõuavad lapselt tähelepanu ja reageerimisvõimet ning keskendumist, samuti oskust kasutada eesti keeles omandatud sõnavara näiteks *mõistatused, ristsõnad, sõnaketid, sõnaussid, sõnabingod, telefonimäng, memoriinid* (Palanova, 2010; Tammiste, 2014).

Mälu- ja matkimismängud – mängud, mis innustavad keeleõppijat mälu järgi eesti keeles kirjeldama ning matkides areneb nii keel kui ka mõtlemine, näiteks *mälu järgi kirjeldada esemete paiknemist ruumis; raamatutest vaadatud piltide põhjal jutustamine; täiskasvanute tegevuse jäljendamine kirjelduse teel; ühistööna õpetaja juhendamisel raamatu koostamine* (Aarssen et al., 2006; Kärtner et al., 2005).

Tegevuskeskuses Keel ja kõne käsitletavat sõnavaramängud (Lisa 1) aitavad kaasa eesti keele toetamise eesmärgil muukeelset last. Kuulamine, kõnelemine, kirjutamine ja lugemine

on sõnavaramängudes vastastikku seotud ning arendavad üksteisele toetudes lapse keelekasutust (Aarssen et al., 2006). Sõnavaramängud eeldavad lastelt eesti keele spetsiifilisemate sõnade, häälikute või keeleliste vormide kasutamist. Õpetaja kujundab tegevuskeskuses sõnavaramängude läbiviimiseks sobivad tingimused (vajalikud mänguvahendid, õppematerjalid), mis võimaldavad muukeelsel lapsel end vabalt ja enesekindlalt tunda (Ashworth & Wakefield, 2004; Nugin, 2013).

Läbi sõnavaramängude areneb lapsel eesti keele väljendamis- ja kirjeldamisoskus, kus mängud on õpetajal oskuslikult ja läbimõeldult planeeritud. Õpetaja saab vajadusel rakendada sõnavaramängude toetamiseks vestlusi, mis võimaldavad lapsel vajadusel saada emakeelseid selgitusi arusaamatuse korral. Sõnavaramängude kinnistamiseks esitab õpetaja suunavaid küsimusi (Kärtner et al., 2005), mis aitavad muukeelsel lapsel end paremini ja selgemalt väljendada (Tammiste, 2014; Vapper, 2014). Mitmed autorid kirjutavad, et erinevad sõnavaramängud tegevuskeskuses Keel ja kõne pakuvad eelkõige tingimusi, kus muukeelsed lapsed saavad aktiivselt oma mõtlemist ja keelekasutust arendada ning teiste lastega koos suhtlemist harjutada (Ashworth & Wakefield, 2004; Hallap, 2008; Rubio & Tabouret Keller, 2007; Soosaar, 2009).

Kokkuvõtvalt võib öelda, et sõnavaramängud toetavad muukeelset last teise keele õppimisel. Muukeelne laps harjutab mängulises ja loovas vormis, kus ta suudab pildi abil õiget hääldust meenutada ja kasutada suhtlemisel erinevaid sõnaseletusvõimalusi (Aarssen et al., 2006; Nugin, 2013).

1.5 Varasemad uuringud

Erinevate varasemate uuringute järgi on muukeelse lapse eesti keele toetamisel lasteaias keskne koht mängulisel tegevusel, milles arvestatakse lapse vajadusi ning tema vanusega seotud eripärasid. Koiduaru (2014) kirjutas oma töös, et muukeelse lapse keeleline toetamine peab olema mänguline ja lapsele huvitav, kuna laps viibib visuaalselt toetavas keelekeskkonnas. Uurimusest selgus, et õpetajad lähtuvad eesti keele toetamisel lapse vajadustest, vanusest ning arengutasemest. Samas väitsid õpetajad uurimuses, et eesti keele toetamisel muukeelse lapsega kulub aega ja kannatlikkust nii õpetajatelt kui ka lastelt (Koiduaru, 2014).

Maiberg ja Rikker (2006) toovad oma uuringus välja, et eesti keele toetamine lasteaedades toimub läbi lõimitud tegevuste. Muusikategevustes kasutatakse eesti keelseid

laule ja mängu, liikumistegevustes liikumismänge ja käelistes tegevustes eesti keelseid seletusi ja sõnavaraõpetust. Eriti olulisel kohal on tegevuskeskuses Keel ja kõne kasutatavad sõnavaramängud. Uuringust selgus veel, et rühmaõpetajad vajaksid rohkem teadmisi, kuidas muukeelse lapse eesti keele toetamisel lasteaias paremini toime tulla.

Šveitsis Berni Ülikoolis (Deutsch als..., 2006) läbiviidud uuringus kirjutatakse, et muukeelse lapse varajane teise keele toetamine lasteaias on üks eelistest edaspidiseks toimetulekuks koolis. Lapse identiteet ja keeleteadlikkus kujuneb välja läbi aktiivse suhtlemiskeskonna, mis on seotud emotsioonidega. Keele edendamisel soovitatakse lasteaias läbi mängulise tegevuse lastega koos laulda, luuletusi lugeda, piltide põhjal jutustada, muuhulgas rõhutatakse ka sõnavaramängude kasutamist.

Helsingi Ülikooli uurimused (Luukkainen, 2013) näitavad, et muukeelsete laste puhul annab keele toetamine soovitud tulemusi just läbi mängude, mis on igapäevaellu integreeritud tegevuste abil. Keele toetamisel kasutatakse abistavate materjalidena samuti sõnavaramänge, näitevahendeid ja olulisel kohal on suhtlemine. Uurimuses ilmnes, et sõnavaramängud on muukeelse lapse teise keele toetamisel olulisel kohal. Mitmekeelsetes rühmades tuleb aga sageli ette, et õpetajatel puudub samuti vajalik kogemus ja eakohaste õppematerjalide puudus (Luukkainen, 2013).

1.6. Uurimuse eesmärk ja uurimuse küsimused

Käesoleva töö eesmärgiks on probleemist lähtuvalt uurida, mida arvavad muukeelsete laste lasteaia õpetajad sõnavaramängude kasutamisest ja nende vajalikkusest tegevuskeskuses Keel ja kõne.

Uurimuse eesmärgiks on teada saada milliseid olulisi tähelepanekuid õpetajad toovad esile, kui nad kasutavad sõnavaramänge tegevuskeskuses Keel ja kõne, mis on suunatud muukeelse lapse eesti keele toetamisele.

Toetudes töö teoreetilises osas antud ülevaatele ja uurimistöö eesmärgile, püstitati järgmised uurimisküsimused:

- 2. Millised on õpetajate tähelepanekud seoses sõnavaramängude valimise ja muukeelsete laste eripäradega arvestamisega?*
- 2. Mida arvavad õpetajad sõnavaramängude kasutamisest ja vajalikkusest muukeelse lapse eesti keele toetamisel tegevuskeskuses Keel ja kõne?*

2. Metoodika

2.1. Valimi moodustamine

Uurimus viidi läbi Tartu linna kolmes eestikeelses lasteaias töötavate rühmaõpetajatega. Uuritavad valiti eesmärgipäraselt vastavalt kriteeriumile:

- 1) uuritav õpetaja töötab eestikeelses lasteaias
- 2) uuritaval õpetajal on olemas tööalane kogemus muukeelsete lastega

Vastavalt töö autori poolt esitatud valimi kriteeriumile töötasid uurimuses osalejad käesoleval ajal rühmas, kus käisid muukeelsed lapsed. Uurimuses osales viis rühmaõpetajat, kes kõik töötasid erinevates lasteaedades. Enne intervjuude läbiviimist küsitleti lasteaia juhtkonnalt nõusolek uurimistöö tegemiseks. Nõusolekut intervjuus osalemiseks küsiti ka õpetajatelt, kes olid koostöövalmid ning leidsid neile sobiva aja intervjuuks. Intervjuudes osalenud uuritavate tööstaaž oli vahemikus 3 – 15 aastat ja vanus 36 – 49 aastat. Intervjueeritavate andmed on töös asendatud pseudonüümidega. Kõikidel uuritavatel õpetajatel oli olemas töökogemus muukeelsete laste eesti keele õpetamisel.

2.2. Mõõtevahend

Uurimistöö läbiviimiseks koostas töö autor poolstruktureeritud küsimustega intervjuu (Lisa 2). Intervjuu küsimuste koostamisel oli aluseks antud töö teoreetiline osa. Intervjuu koosnes viieteistkümnest suunavast küsimusest, mis koondusid kolme teemavaldkonda: *sõnavaramängude valimine, muukeelsete laste eripäradega arvestamine, sõnavaramängude kasutamisest ja vajalikkusest*. Käesoleva intervjuu küsimustiku koostajaks ja läbiviijaks oli töö autor. Poolstruktureeritud küsimustega intervjuu on sellise uurimuse puhul enimkasutatud ja sobivaim mõõtevahend. Osaliselt standardiseeritud vestluse käigus selgub, milliseid olulisi andmeid ilmneb ja mida peaks välja tooma, ehk siis registreerima. Intervjuu eelisteks on paindlikkus ja saada uuritavatelt palju erinevaid ja väärtuslikke andmeid (Laherand, 2008). Uurimusviis võimaldab välja selgitada õpetajate tähelepanekuid, erinevaid arvamusi ja kogemusi muukeelsete lastega eesti keele toetamisel tegevuskeskuses Keel ja kõne.

2.3. Protseduur ja uurimiseetika

Pilootintervjuu viidi läbi 2016. aasta märtsis. Valiidsuse tagamiseks viis töö autor läbi katseintervjuu, mille eesmärk oli välja selgitada, kas intervjuu küsimused on mõistetavad ja

sobilikud, et vajadusel siis teha täpsustusi küsimustikes. Katseintervjuu andis töö autorile võimaluse harjutada intervjuu läbiviimist ja andmete analüüsimise oskust ning omandada uusi kogemusi.

Uurimustöö intervjuud viidi läbi viie valimisse kuuluva lasteaia õpetajaga neile sobival ajal lasteaia rühmaruumides. Enne intervjuude läbiviimist taotleti lasteaia juhtkonnalt nõusolek uurimistöö tegemiseks. Eelnevalt tutvustas uurija intervjuueeritavatele oma uurimistöö eesmärki ja kui oluline on nende panus. Samuti seletas uurija lahti salvestamise olulisust ja selle vajalikkust ning ajamäära. Meeldiva ja avatud õhkkonna saavutamiseks kinnitas intervjuueerija uuritavale tema anonüümsust, samuti palus ka mitte viidata lastele. Intervjuud õpetajatega viidi läbi rühmaruumides õpetajatele sobival ajal. Uuritavad polnud eelnevalt teadlikud intervjuu küsimustest (Lisa 2).

Uuritavatel õpetajatel palus töö autor vastata küsimustele lähtuvalt oma kogemustest ja teadmistest muukeelsete lastega. Intervjuud uuritavatega salvestas autor diktofonile, seejärel intervjuud transkribeeriti (Laherand, 2008) ühe väljatöötatud transkribeerimisviisi järgi. Helisalvestus intervjuueeritavatega kustutati töö autori poolt hiljem diktofonist.

Töö autor tegi väljavõtte töös kasutatavatest transkribeerimismärkidest, et lugejal oleks mugavam lugeda ja aru saada: (.) lühike, kuid siiski eristuv paus; alla joonitud – rõhutatud koht. Intervjuu küsimustest on välja jäetud korduvad sidesõnad ja parasiitsõnad. Töö autor märgistas tsitaatidest väljajäetud teksti punktidega kaldkriipsude vahel: /.../.

2.4. *Andmeanalüüs*

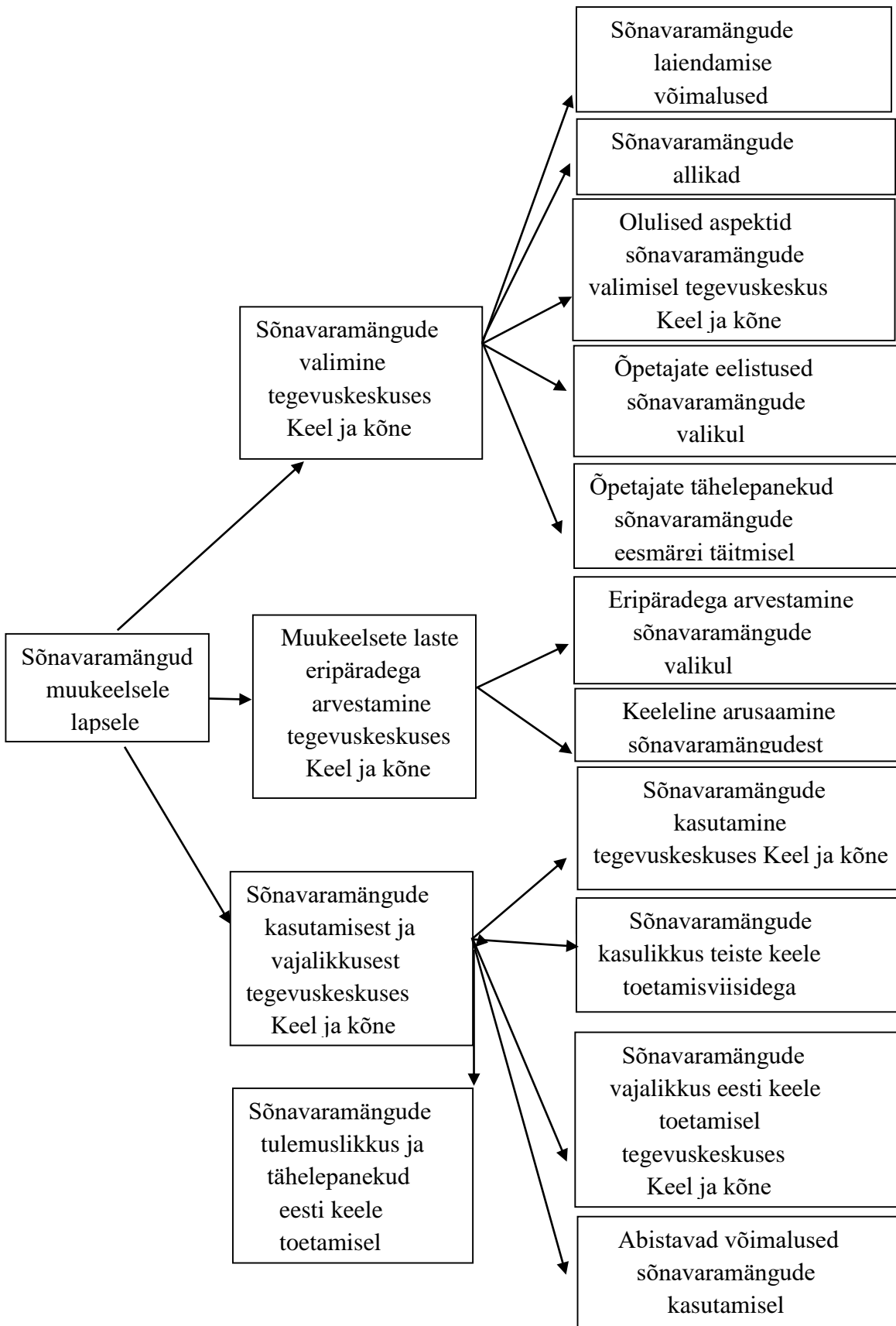
Käesolev töö põhineb kvalitatiivsel uurimisviisil, kus intervjuusid analüüsitakse induktiivse sisuanalüüsi meetodika alusel. Kvalitatiivse sisuanalüüsi uuring keskendub teksti sisule, mis võimaldab sügavamalt arusaamist antud teemast ning mõista, mida inimesed mõtleavad ning, miks neil on teatud asjade/teemade kohta sellised arusaamad (Laherand, 2008). Selline uurimisviis sisaldab tegeliku elu kirjeldamist inimeste, kogemuste, tunnete ja tõlgenduste mõistmist, mitte numbreid. Kodeerimist alustatakse üksikute koodide otsimisega. Peale kodeerimist sarnaste tähendustega koodid grupeeriti teksti sisu iseloomustava nimetustega alakategooriateks. Sarnase tähendusega tekstiosad koondatakse vastavate kategooriate alla. Kategooriad võivad esindada selgelt välja toodud kui ka mõista antud sõnumeid ning kategooriad moodustuvad saadud andmetest (Kalmus, Masso, & Linno, 2015; Laherand, 2008). Antud meetodi puhul oli sisuanalüüs induktiivne, kus sarnase tähendusega

koodid (tekstiosad) koondatakse vastavate kategooriate alla (andmetest lähtuv), selle eelis on info saamine otse uuritavatelt, informatsiooni saamiseks kasutati inimesi. Induktiivse sisuanalüüsi lähtekohaks on andmete mitmekülgne ja üksikasjalik läbivaatamine (Hirsjärvi, Remes, & Sajavaara, 2005; Laherand, 2008). Induktiivne vaatenurk võimaldab uurijal olla avatud uutele ilmingutele ning otsida teooriat korrigeerivaid tõendeid (Laherand, 2008).

Andmete analüüsimisel kuulas ja luges töö autor intervjuusid korduvalt, et tunnetada materjali tervikuna. Seejärel alustas autor võimalikult täpselt sõna-sõnalt intervjuude transkribeerimist, et vältida vigu ning kirjutas teksti kohta kokkuvõtvaid märkmeid (sõnapaare, lauseid), mille tulemusena siis moodustasid koodid (Laherand, 2008). Koodidest moodustasid kategooriad, arvestades koodide omavahelisi seoseid. Sarnased kategooriad ühendati nende seotuse alusel. Kategooria on uurija poolt loodud analüütiline üksus, millesse koondatakse sarnased koodid. Kategooriad võivad olla sarnaselt koodidega sõnastatud, kas üldistatult või suhteliselt tekstilähedaselt. Induktiivse kategooria alla tekkis koodide korduval lugemisel alakategooriad (Kalmus et al., 2015). Uurimistöö tulemusena saadud andmed analüüsiti manuaalselt.

Ajamahult ühe intervjuu transkribeerimisel (olenevalt intervjuueeritava rääkimiskiirusest ja kõnemustrist) kulus umbes kaks pool kuni kolm tundi. Seejärel kanti kõikide intervjuueeritavate taustaandmed dokumenti, milles kajastusid intervjuueeritavate töökogemus muukeelsete lastega, tööstaaž, vanus, pseudonüüm jne.

Kategooriate ja alakategooriate paremaks mõistmiseks on alljärgnev tabel (vt joonis 1).

Joonis 1. Kategooriad ja alakategooriad

3. Tulemused

Õpetajatega tehtud intervjuude põhjal selgus, et sõnavaramängud on olulisel kohal muukeelse lapse eesti keele toetamisel. Õpetajad pidasid vajalikuks kasutada sõnavaramängudes pildimaterjali, kehakeelt ja suhtlemist eesti keeles. Kõik õpetajad arvestasid sõnavaramänge valides muukeelse lapse puhul tema eakohasust, arengu- ja keeleoskustaset ning rõhutasid sõnavaramängude kasulikkust ja vajalikkust eesti keele toetamisel. Tulemused korrastas autor lugejale sobivaks ning eemaldas parasiitsõnad, korduvad sidesõnad jne.

Sõnavaramängude valimine

Sõnavaramängude valimine koosnes viiest alateemast: *sõnavara laiendamise võimalused, sõnavaramängude allikad, olulised aspektid sõnavaramängude kasutamisel tegevuskeskuses Keel ja kõne, õpetajate eelistused sõnavaramängude valikul, õpetajate tähelepanekud nende sõnavaramängude eesmärgi täitmisel.*

Sõnavara laiendamise võimalused

Tegevuskeskuses Keel ja kõne on õpetajate arvates oluline tegur muukeelse lapse eesti keele toetamisel keelepraktika läbi erinevate situatsioonide, kus olulisel kohal on lapsega rääkimine eesti keeles, pildimaterjalid, rütmika ja sõnavaramängud.

Kõik käibki läbi suhtlemise, mida rohkem lapsega räägid, seda enam märkab ja paneb tähele uusi sõnu. Visuaalne pildimaterjal aitab arvan samuti. (Anne)

Nt kehatundmise mängus panen (õpetaja) käe silma, nina, suu juurde ja hästi rahulikult tuleb hääldata aeglaselt, laps teeb järele ja õpetaja kordab seda sõna uuesti. Niimoodi tehes kõik kehaosad läbi harjutada aeglaselt rääkides. (Kaie)

Nt võib seda ka rütmimänguna võtta muusikaliselt toetades eesti keelt. (Elle)

Sõnavaramängude allikad

Intervjuudest uuritavate õpetajatega ilmnes, et sõnavaramängude allikaid leitakse raamatutest, internetist, kolleegide käest muukeelse lapse eesti keele toetamisel, kuid sobivate mängude leidmine muukeelsele lapsele nõuab aega ja teadlikkust.

Erinevaid sõnavaramänge saan ma kolleegide käest, (.) internetist, õppe- metoodilistest materjalidest, töövihikutest, raamatutest. Raske on leida õigeid nende seast, mis oleksid motiveerivad ja innustaksid last kaasa mängima. (Eve)

Enne nädalakava valmistamist vaatan internetist kogutud on palju metoodilist materjali aastate jooksul, keeleõppe arendamise metoodilistest juhenditest. (Kaie)

Otsima peab mängu (.) ja aega pole piisavalt päevateemaga õiget mängu sobitada.

Olulised aspektid sõnavaramängude valimisel tegevuskeskuses Keel ja kõne

Mitmed õpetajad olid ühisel arvamusel, et sõnavaramängud oleksid vastavuses lapse eakohasuse ja arengutasemega, arvestades mängude lihtsust ja arusaadavust.

Peaaegu silmas eakohasust, et mängud vastaksid, mitte vanust arvestades, vaid mängud peavad olem arengule vastavad, kaugemale ta oma eesti keelega jõudnud on ja palju ta saab eesti keelt kasutada, selle mängu lihtsust ja arusaadavust arvestades. (Eve)

Õpetajad pidasid tähtsaks aspektiks laste kaasatust, tähelepanu, aktiivsust ning motivatsiooni vajadust sõnavaramänge kasutades. Olulisel kohal oli grammatika parandamine, raamatute ja pildimaterjali kasutamine.

Oluline, et kõik muukeelsed lapsed oleksid kaasatud mängu ja saaksid aru, mida nad tegema peavad, jälgin aktiivsust sõnavaramängudes osalemisel. (Elle)

Kindlasti jälgin keerulisemate grammatika vormide eristamist. Abiks on pildimaterjal, kui on välja kirjutatud sõnameetodil, koos raamatuid vaadata, et laps loeks õigesti ja /.../ nimetaks häälikuid korralikult. Raamatute abil avardub keeleline kogemus, samuti aitan tuttavate sõnade tähenduse lahtiseletamist. (Kaie)

Õpetajate eelistused sõnavaramängude valikul

Õpetajad tõid esile sõnavaramängudest kujutlusmänge, mälumänge, lauamänge, tähelepanumänge. Õpetajate seisukohalt oli oluline, et kõik sõnavaramängud toetaksid keeleliselt muukeelset last.

Valin mängu kõigile lastele koos, et muukeelne laps harjuks ka raskemaid mängu mängima, et laps saab kogemusi ja samas /.../ õpiks ka juurde uusi sõnu. Eeskätt sõnaketid, mille abil saab laps seoseid luua piltide järgi. Mõistekaardid on vahvad, kus teen näitlikult käpiknukkudega kaasa. Lastele meeldivad memoriinid ja igasugused pildimängud, kus pilt ja nimetus juures. (Elle)

Minu arvates on kõige parem kasutada sõnavaramängude puhul pildimänge, lasta lastel jutustada, muidugi /.../ kui on vaja õigeid sõnu leida ja neid lauseks teha, siis saab õpetaja alati aidata. Kõige paremaks abivahendiks on muidugi lauamängud, kus lapsed saavad omavahel rääkida ja nii täiustub keel. (Kaie)

Huvi tekitamiseks valisin mängu, kus on oluline lapse tähelepanu /.../ pidi vaatlema ja võrdlema elutuid asju ja elusaid, kas neil on nt sarnasusi. Kujutlusmängudes laps vaatab pildil olevat eset nt puu /.../ ütleb seda eesti keeles ja kujutleb end puuna. (Anne)

Õpetajate tähelepanekud sõnavaramängude eesmärgi täitmisel

Sõnavaramängude eesmärgi saavutamisel pidasid õpetajad oluliseks eesti keeles suhtlemist, loomulikku keelekeskkonda, lapse motiveeritust, keeleoskusetaset.

Loomulikus keskkonnas omandab laps keele loomulikult, pole vaja sundida. Lapse rõõm ja motiveeritus on eesmärgi saavutamisel parimaks keeleõppeks. (Elle)

Oleneb mängust, mis /.../ mina tahan saavutada ja mis on selle mängu eesmärk mängu saab ju muuta lapse jaoks vajalikuks ja kasulikuks, lähtudes ikka lapsest. Tuleb valida sellised sõnavaramängud, kus võib kindel olla, et need vastaksid lapse keeleoskuse tasemele. (Eve)

Olen jälginud, et lapsed ikka sõnavaramänge mängides räägiksid eesti keeles koos. (Kaie)

Muukeelsete laste eripäradega arvestamine (eakohasus, keelte segamine, keeleprobleem) sõnavaramängude valikul

Kõik õpetajad valisid sõnavaramänge arvestades keeleprobleeme, eakohasust, vaikivat perioodi kui ka suhtlemisprobleeme. Õpetajad tõdesid, et keelte segamist esineb muukeelsetel lastel paratamatult tihti. Olenemata vanusest lähtusid õpetajad mängude puhul lapse eakohasusest ning, et mängud ka lastele huvi pakuksid.

Kindlasti arvestan eakohasusega, väga raskeid ei vali, parandan kui tekib viga, samuti aitan keeleliselt, kuna erineva keelekasutusega lapsed on meil koos ühiselt sõnavaramänge mängimas, siis jälgin, et ei tekiks keelte segamist, /.../ ikka eesti keeles räägiksid ning omavahelist suhtlemist parandan neil. Valin paarid, kus oleks eesti keelt rääkiv laps abiliseks muukeelsele lapsele sõnavaramängu mängides. Kui laps jääb toppama siis küsin, (õpetaja) millest sa aru ei saanud. Keelte segamist paraku ikka esineb lastel. (Kaie)

Muukeelsed lapsed on ühtepidi erivajadusega lapsed, mis /.../ loovad mitmeid raskusi õpetajatele leida sobiv mäng eakohasust arvestades. Laps võib küll olla seitsme aastane aga sõnavara alles eesti keele puhul minimaalsem, siis vaadata ,kui kõrgeid teadmisi seada sellele muukeelsele lapsele. Lapsed räägivad segamini tihti oma kodukeelt eesti keelega eestikeelses keskkonnas, kus nad õpivad, tekitab neile segadust (.) ja kas nad saavad alati mängureeglirest aru, ka see on küsitav.

Võib juhtuda, et laps vaikib /.../ ning ei tunne huvigi ja lihtsalt on passiivne, siis tuleb leida sellele lapsele (.) teine mäng, mis teda huvitaks. (Eve)

Õpetajad kirjeldasid, et keeleprobleemi ning keelte segamise puhul võib ka ise sõnavaramänge mängides improviseerida ja mudeldada see mäng lapsele sobivaks. Üks õpetaja arvas, et siis tuleb lihtsamaid mängu valida, millega muukeelne laps paremini hakkama saab.

Eakohasus on oluline, sest vähesema keeleoskusega lapsele tuleb valida kergemaid ja lihtsamaid sõnavaramänge, /.../ kui keel selgem, siis keerulisemaid mängu. Ise mudeldada ja improviseerida, kui ta ikka kaasa ei räägi, siis vähemalt kuulab ja midagi ikka meelde jääb. (Anne)

Kavandan sõnavaramänge, kus laps peab suhtlema, siis vigade korral parandan. (Elle)

Keeleline arusaamine sõnavaramängudest

Õpetajad pidasid tähtsaks sõnavaramängude puhul eelkõige mängu juhenditest arusaadavust ja selgitamist ning raskemate sõnade ümbersõnastamist. Vajadusel arutleti koos õpetajaga mängude sisu.

Pean arvestama, kui püüan lapse sõnavara kinnistada või laiendada, igal juhul on oluline, et ta saaks õpetajast aru, mida ma tema käest nõuan, (.) mida muutma peaks. Juba sõnavaramängu alguses lapsele selgitada ja teha arusaadavaks mängu sisu, mida ta tegema peab ja kuidas. (Kaie)

Pole mõtet ühtegi sõnavaramängu alustadagi, kui jääb seletamata mängu sisu ja mõte, juhendid on tähtsad. Ta ei saagi alati ehk arugi, seetõttu /.../ arutleme mängu koos läbi, suunamine on tähtis. Arvestan, et kasutan raskemate sõnade ümbersõnastamist. (Anne)

Improviseerin ja julgustan keelekasutamisel erinevaid variante otsima. Jälgin, et laps tähelepanelikult kuulaks ja jälgiks mängu ajal. (Elle)

Sõnavaramängude kasutamisest ja vajalikkusest

Sõnavaramängude kasutamine tegevuskeskuses Keel ja kõne

Õpetajad rääkisid intervjuudes, et nad kasutasid tegevuskeskuses Keel ja kõne eelkõige sõnavaramänge, mis oleksid keeleliselt arendavad. Kasutati palju näitlikku materjali, loeti liisusalme ja mängiti äraarvamismänge.

Kasutan pildimaterjale, kui arvestada tegevuskeskust Keel ja kõne, siis (.) visuaalselt vastavalt vanusele aga vanematele lastele, kes on juba ehk osavamad keelearengus, nendele kasutan sellised süžeebildid, kus saan uurida (õpetaja), kas laps tunneb enamuse värve, hääldab neid õigesti. (Elle)

Sõnaketid on arendavad, laps ise õpib jutustama. Aegajalt kordame ja kontrollin, kas

meelde ka jäi midagi. Olen ise mõelnud välja mängu erinevaid.

Pildimaterjal peab juures olema, et ta visuaalselt näeks ja mõistaks sõna. (Eve)

Valin liisusalme, seal on /.../ võimalus muukeelsel lapsel õppida lugema, kirjutama.

Seejuures kasutan käeliigutusi, põhiline, et diktsioon oleks õige ja hääldamine. Samuti kasutan äraarvamismänge nt kotis on pliiats ja laps püüab eesti keeles nimetada. (Kaie)

Sõnavaramängude kasutamise viisid tegevuskeskuses Keel ja kõne

Intervjuus osalenud õpetajad märkisid, et eelkõige on oluline sõnavaramängude puhul laste üldine huvi, aktiivsus ja motiveeritus. Samuti toodi välja, et õpetajapoolne loovus motiveerib last kaasa mängima.

Motivatsioon on see, mis innustab last. Kas on üldse huvi selle mängu vastu või ei /.../ õpetaja ise ka peab olema motiveeritud ja oluline on koos lapsega mängida. (Elle)

Töölehtede puhul nt on see loogiline jada- all, üleval, kõrval, mis on enne ja mis on pärast. See paneb mõtte tööle lapsel. (Eve)

Arvan, et siduda rütmi mängu juurde, siis oleks sõnavaramäng huvitavam, tuleb olla loov, pildi puhul nt kukk üks plaks, jänes kaks plaksu, variante on palju. Kasutan liisusalme, neid lauldes, nii jääb paremini sõnad meelde. Jälgin ka kui aktiivselt laps tegutseb. (Anne)

Sõnavaramängude kasulikkus teiste keelelise toetamise viisidega

Õpetajad pidasid oluliseks, et sõnavaramängud arendavad mälu keeleõppe seisukohast, aitavad last suhtlemisel ning laps omandab eesti keeles arutlemisoskuse. Õpetajate arvamuse kohaselt olid võrdsed kõik keelelised toetamisviisid.

Igal juhul pean /.../ sõnavaramänge väga kasulikuks keele toetamise eesmärgil, keele õpetamisel. Sõnavaramängud aitavad last suhtlemisel ja üksteisega arvestama nt õppekäikudel käies areneb aruteluoskus. Tegelikult on minu jaoks kõik viisid keele toetamisel võrdsed. (Eve)

Kõik keele toetamisviisid on kasulikud, sest olenemata sõnavaramängude valikust laieneb lapse sõnavara. Mänge on erinevaid ja lapse jaoks atraktiivseid, kus ta omandab uusi sõnu, õpib häälikuid hääldama. (Kaie)

Kindlasti on kasulikud kõik toetamisviisid. Õpetaja kogu aeg toetab läbi visuaalsuse /.../ tahestahtmata laps, kes ei oska veel lugeda, kinnistub igapäevane tegevus läbi konkreetsete ja lühikeste korralduste. Seejuures mitte venitada lauset pikaks. (Elle)

Sõnavaramängude vajalikkus eesti keele toetamisel tegevuskeskuses Keel ja kõne

Õpetajad tõid intervjuudes esile, et sõnavaramängud on vajalikud, kuna kinnistub juba olemasolev ja uus sõnavara. Mängude abil lapsega arutelu käigus saavad õpetajad ülevaate laste keelelisest tasemest.

Sõnavaramängude abil on võimalik kinnistada olemasolevat sõnavara ja arendada uut sõnavara. Õpetajal on hea ülevaade, saada teada, millisel tasemel laps on. Kuivõrd ta on keelt omandanud, kus on puudujärgid, mida on vaja rohkem jälgida /.../ kuhu enam tähelepanu pöörata. (Eve)

Tähtis on laste omavaheline arutlemine eesti keeles, et muukeelne laps ka tahaks suhelda eesti keeles. Sõnavaramängud toetavad igapäevaselt keeleliselt last, igakord õpib laps midagi juurde neid mängu läbi mängides. Mõni mäng /.../ eriti kõnetab muukeelset last, see tuleb nagu iseenesest, kui laps hakkab rohkem rääkima. Omandab raskemaid sõnu, mille abil ka arutlemine paraneb. (Anne)

Abistavad võimalused sõnavaramängude läbiviimisel

Õpetajad tõdesid intervjuudes, et vajalik on pildimaterjal, suunav juhendamine, mängujuhendite seletamine ning kõik mängud ise kaasa mängida, seejuures sõnavara kordamine ja kinnistamine.

Räägin (õpetaja) eesti keeles kõik mängu juhendid aeglaselt lahti ja seejärel küsin lapselt, kas said kõigest aru, mida sa tegema pead, eelkõige kokkuleppe märkide selgitamine ja kordamine nt mida üks või teine märk tähendab ja mida selleks tegema peab. (Anne)

Tegelikult on üks variant endale ette mudeldamine, kuidas lapse tähelepanelikkust saavutada. Nt näitevahendite abil /.../ suunata last vaatama, need võiksid olla (.) pehmed mänguasjad koer, kass, jänes, karu. Seejuures seletada rahulikult ja aeglaselt, mida need loomad sõnavaramängus tegema peavad. (Elle)

Abivahendiks on lapsele kindlasti selline suunav jutt, küsimused arusaadavuse kohta. Kui ma kasutan näitevahendeid /.../ nt leia pildilt õun, siis küsiks lapselt kas ta sai aru, mida tähendab sõna leia. Kui aru ei saanud, siis abivahendiks on sõna otsi. Et laps mõistaks, tuleb kasutada ja kohandada samatähendusliku sõnaga. (Kaie)

Kasutan abistavate võimalustena sõnavaramängudes žeste, miimikat, kehekeelt salmides, lauludes nt kätega plaksutades, lehvitates, tuues appi käpiknukud. (Eve)

Sõnavaramängude tulemuslikkus ja õpetajate tähelepanekud eesti keele toetamisel

Intervjueeritavad õpetajad tõid välja, et laste motiveeritus ja positiivsed emotsioonid annavad märku, et sõnavaramängud toetavad keeleliselt muukeelset last. Õpetajad märkisid, et julgustamine ning õdus, sundimatu ja meeldiv õhkkond on olulisel kohal eesti keele toetamisel.

Kui laps röömsalt ja motiveeritult kaasa mängib, siis ongi /.../ selge, et laps sai kõigest aru. Olles seda mängu varem mänginud, laps juba mäletab ja nii kinnistubki sõnavara läbi mängu. See näitabki, et laps on omandanud mängus vajaoleva sõnavara. (Kaie)

Lapse röömus nägu näitab, et mäng on täitnud oma eesmärgi. (Anne)

Ujedamaid ja arglikemaid lapsi peab julgustama ja looma neile õdusa ja meeldiva õhkkonna. Muidugi pean ma oluliseks, et kõik see, mis me koos teeme, tunneks iga muukeelne laps end võrdsena eesti keelt kõnelevate lastega. (Elle)

4. Arutelu

Töö teoorias on välja toodud, et õpetajad kasutavad eesti keele toetamisel sõnavaramänge, mille abil muukeelset lapsel areneb keele- ja aruteluoskus (Aarssen et al., 2006; Hallap, 2008). Töö eesmärgiks oli välja selgitada, mida arvavad õpetajad muukeelsete laste lasteaia õpetajad sõnavaramängude kasutamisest ja nende vajalikkusest tegevuskeskuses Keel ja kõne. Esimesele uurimisküsimusele **Millised on õpetajate tähelepanekud sõnavaramängude valimisel ja muukeelsete laste eripäradega arvestamisel** eristus uuritavate vastustest, et õpetajad pidasid sõnavaramängude läbiviimisel muukeelsete lastega oluliseks suhtlemist eesti keeles, kuid samas korrigeerides keerulisemaid grammatika vorme ja parandades keelekasutust, mis ühtib mitmete autorite poolt välja tooduga (Hallap, 2008; Kärtner et al., 2006; Nugin, 2013). Käesoleva töö autor peab samuti eesti keele toetamise osas äärmiselt oluliseks mängulisuse aspekti, sest läbi mängu omandab muukeelne laps kõige paremini teise keele. Seda tõestab ka töö teoreetilises osas väljatoodud mitmete autorite väited, kus õpetajapoolne muinasjuttude ettelugemine ja jutustamine aitab kaasa oluliselt sõnaoskuste kujunemisele (Aarssen et al., 2006; Melendez & Beck, 2013). Autori arvates on raamatute sirvimine olulisel kohal keeleõppes, sest jutud sisaldavad tavaliselt nii tuntuid kui ka tundmatuid sõnu ning teksti kuulates kinnistub lapsel juba olemaolev sõnavara.

Uurimusest selgus, et sõnavaramängude valikul lähtusid õpetajad eelkõige muukeelse lapse vajadustest ja eripäradest. Õpetajate ütlustest saab järeldada, et nad arvestasid lapse

eakohasust ja pidasid silmas ka arengutaset. Käesoleva lõputöö autori arvates kõlab mõistlikuna, et muukeelsele lapsele valiti jõukohaseid sõnavaramänge, arvestades tema huvisid, motiveeritust ja keeleoskuse taset. Uurimistulemused osutasid, et sõnavaramängude läbiviimisel sai oluliseks teguriks pildimaterjali kasutamine (tekitab huvi) ning mängu sisu näitlik lahtiseletamine, seda ideed rõhutasid ka (Hallap, 2008; Tuul et al., 2011) ja lisavad, et lapse julgustamine ning õpetaja toetav suhtumine aitab igati kaasa sõnavaramängude õnnestumisele. Eesti keele toetamisel rõhutasid nii uuritavad õpetajad kui ka teoreetikud (Tammiste, 2014; Tuul et al., 2011), et oluline on siduda sõnavaramängudes ka rütmi ning liikumist. Sest, et ühismängudest saab õpetaja tagasisidet muukeelse lapse keeleoskustaseme kohta.

Uurimistulemused osutasid, et õpetajad andsid teadlikult muukeelsetele lastele ka raskemaid mängulisi ülesandeid. Sellest saab töö autor järeldada, et muukeelsetel lastel on erinev keeleoskustase, mis võimaldab ka raskemaid sõnavaramänge kasutada. Uuritavad õpetajad arvestasid sõnavaramängude valikul laste huvidega ning tehti rohkem paaris- ja rühmatöid. Nugin (2013) ja Lopez & Mendez (2004) toovad välja, et ühistegevustes on muukeelne laps rohkem motiveeritud ning autori arvates aitab selline toetav lähenemisviis oluliselt kaasa sõnavara rikastamisele.

Uuritavate seisukohad ühtisid mitmete autorite arvamusel (Kärtner et al., 2006), et õpetajatel pole alati piisavalt aega või kogemusi nende mängude kasutamisel. Alati ei ole ka kõik sõnavaramängud muukeelsetele lastele keeleliste eripärade tõttu sobivad (Hallap, 2014; Pendergrass, 2014; Sigurðardóttir, 2010). Õpetajate ütlustest saab järeldada, et püstitatud eesmärkide saavutamiseks muukeelsetele lastele, tuleb valida kergemaid ja lihtsama keelekasutusviisiga sõnavaramänge. Uuritavate vastustest ilmnas, et õpetajad suhtuvad positiivselt igasse lapse vastusesse olenemata mängu raskusastmest, kus eesti keele kasutamine tundub olevat loomulik, meeldiv ja samas ka keel jätkuvalt areneb (Tammiste, 2014).

Õpetajad rõhutasid olulisi aspekte sarnaselt mitmete autoritega (Tuul et al., 2011), et kasutades sõnavaramängudes kehakeelt ja emotsioone, soodustab taoline lähenemisviis muukeelsete laste motivatsiooni ja aktiivsust nende sõnavaramängude läbiviimisel. Igas sõnavaramängus pidasid õpetajad vajalikuks, et laps avastaks midagi uut ja tal avaneks võimalus ka ise kõike järele proovida. Mitmed autorid lisasid, et seejuures ei unustataks lapse kiitmist, mis innustab ja pakub eduelamusi eesti keeles rääkimisel (Kärtner et al., 2006;

Tammiste, 2014). Käesoleva töö autor arvab ka, et lapse julgustamine, järjepidevus ja toetav suhtumine aitab kaasa keeleomandamisele, kus laps julgeb rääkida ega karda eksida.

Kooskõlas teoreetikutega töid uuritavad õpetajad välja tegevuskeskuse Keel ja kõne olulise eelise, kus väiksemas rühmas on õpetajal võimalus muukeelse lapse keelelist tegevust paremini jälgida ning vajadusel ka toetada (Tammiste, 2014). Autori arvates aitab õpetajapoolne muukeelse lapse keeleline toetamine vältida raskemate sõnade ja väljendite ebakorrektselt kasutamist.

Uurimisküsimusele *Mida arvavad õpetajad sõnavaramängude kasutamisest ja vajalikkusest eesti keele toetamisel* antud vastused osutasid, et sõnavaramängud on õpetajate arvates väga vajalikud, kuna muukeelsel lapsel kinnistub juba olemasolev ja uus sõnavara. Sõnavara kinnistamiseks esitasid õpetajad muukeelsele lapsele suunavaid küsimusi. Õpetajate ütlusi tõlgendades saab järeldada, et sellisel viisil keele toetamine aitab lapsel end paremini ja kindlamalt eesti keeles väljendada, nagu on arvanud ka mitmed autorid (Rannut, 2003b; Soll, 2000). Õpetajad töid välja sõnavaramängude kasulikkuse, kuid pidasid oluliseks kohandada mängu muukeelsete laste ealisi iseärasusi arvestades, samamoodi rõhutasid ka mitmed autorid (Lerkkanen, 2007; Lunjova & Maiberg, 2009), et lihtsamate lausete ja väljendite abil omandab muukeelne laps keele paremini (Melendez & Beck, 2013; Nugin, 2013). Kõige suuremaks erinevuseks töö teooria ja õpetajate ütluse vahel ilmnis, et töö teoorias võimaldatakse muukeelsel lapsel vajadusel end emakeeles väljendada (Melendez & Beck, 2013; Rannut, 2003b), kuid intervjuudes mitmed õpetajad täheldasid, et nad ei poolda sõnavaramängude kasutamisel lastega emakeeles suhtlemist. Õpetajate ütlusi tõlgendades saab töö autor järeldada, et vähesema keeleoskusega muukeelsetel lastel võib seetõttu olla raskem sõnavaramängudest aru saada. Samuti on väitnud ka Nugin (2013), et vähesema keeleoskusega lastel võib seetõttu jääda arusaamatuks olulised väljendid ja laused näiteks sõnavaramängude juhistest arusaamisel.

Sõnavaramängude kasutamisel rõhutasid nii uuritavad kui ka teoreetikud, et oluline on jälgida laste keelekasutust, vältides keeletesegamist ja korrigeerides seejuures muukeelsete laste diktsiooni ja hääldamist (Ashworth & Wakefield, 2004; Luukkainen, 2013). Uurimusest selgus, et õpetajad räägivad muukeelsete lastega aeglasemalt ning proovivad tundmatuid sõnu ümbersõnastuse teel lahti seletada. Töö teoorias ühtib see väljatoodud tähelepanekutega: selline lähenemine võimaldab muukeelsel lapsel korrata eriti rasket sõnavormi või vigaseid lauseid (Melendez & Beck, 2013; Rannut, 2003b). Sarnaselt eelnevalt väljatoodud autoritele

arvab ka lõputöö autor, et muukeelsete laste puhul on oluline kasutada sõnavaramängudes konkreetseid ja lühikesi väljendeid.

Võrreldes kõikide õpetajate ütlusi ja varasemaid uuringuid (Luukkainen, 2013; Maiberg & Rikker, 2006) selgus sarnasus, et sõnavaramängud on ühtviisi vajalikud ja kasulikud muukeelse lapse keele toetamisel. Sest olenemata sõnavaramängude valikust on tähtsal kohal õpetajapoolne oskuslik mängude läbiviimine, kasutades näiteks miimikat ja emotsioone, mis teeb mängus osalemise lapsele meeldivaks ja põnevaks.

Kokkuvõtvalt võib järeldada, et uurimuses osalenud õpetajad oskavad märgata muukeelsete laste erisusi, lähtudes nende soovidest ja vajadustest sõnavaramängude kasutamisel. Mõneti üllatav oli, et õpetajad valivad sõnavaramänge juhuslikest allikatest (internetist, metoodilistest materjalidest, kolleegide käest), samuti pole kõikidel õpetajatel piisavalt aega või kogemusi nende sõnavaramängude kasutamisel. Huvitav oli see, kuidas uuritavad püüdsid ise sõnavaramängude kasutamisel mudeldada ja improviseerida tegevusi huvitavamaks ja paelumaks muukeelsetele lastele. Intervjuudest selgus, et mitmel õpetajal puudus ka vastav koolitus, kuidas keelebarjääri puhul muukeelsete lastega sõnavaramängude kasutamisel paremini toime tulla. Sellest saab järeldada, et uuritavatel puudus selge ettekujutus, kuidas sõnavaramänge oskuslikult ja järjepidevalt kasutada. Tõlgendades töö tulemusi on siiski meeldiv tõdeda, et õpetajad lähtuvad igapäevaselt sõnavaramängude valikul ja kasutamisel muukeelsete laste eakohasusest, keeleoskusest, laste eripärast ja arengutasemest.

4.1. Töö piirangud ja praktiline väärtus

Käesoleva uurimistöö piiranguks võis pidada sobivate uuritavate vähesust. Seetõttu võiks autori arvates valimit suurendada ja viia läbi lisaks kvantitatiivne uurimus teistes eesti õppekeelelaste aedades, et saada teada, mida arvavad õpetajad sõnavaramängudest ja nende kasutamisest muukeelse lapse eesti keele toetamisel. Valimi suurendamisel ja uurimismeetodite kombineerimisel oleks võimalik muuta uuritava töö analüüsimaterjal oluliselt sisukamaks. Autor pidas ka töö piiranguks andmete ainuisikulist kodeerimist, mille tõttu tõlgendused võivad esineda kohati subjektiivselt. Töö praktiliseks väärtuseks on pakkuda õpetajatele mõtteainet, kuidas leida rohkem aega ja võimalusi tegeleda muukeelse lapsega sõnavaramängude läbiviimisel tegevuskeskuses Keel ja kõne. Samuti leida võimalusi saada vastavaid koolitusi. Käesoleva uuringu tulemustest võiks kasu ja abi olla ka teistele

lasteaiaõpetajatele, kes oma igapäevatoos puutuvad kokku muukeelsete lastega kasutades selleks sõnavaramänge.

Tänuõnad

Autor tänab kõiki käesoleva töö uuringus osalenud lasteaiaõpetajaid, kes andsid olulise panuse kogemuste ja arvamuste jagamise eest.

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud lõputöö ise ning toonud korrektselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Allkiri:

Kuupäev:

Kasutatud kirjandus

- Aarssen, J., Badurikova, Z., Gobbo, F., Handzelova, J., Jürimäe, M., Koncokova, E., Omodeo, M., Simcakova, L., Tankersley, D., Türbsal, L., & Wagner, P. (2006). *Iga keel on väärtus. Juhiseid tööks lasteaiastega, kes ei räägi eesti keelt*. Tartu: Tartumaa Trükikoda.
- Aleksandridi, L., Haukka, E., Jürimäe, M., Maiberg, L., Merila, M., Rikker, M., & Õun, T. (Koost). (2006). *Eesti keel varakult selgeks- mängides, lauldes ja suheldes!* Tartu: AS Atlex.
- Almann, S. (2009). Koolieelse lasteasutuse riikliku õppekava uuenenud põhimõtted eesti keele õpetamisel. Maiberg, L., & Kons, A. (Toim), *Parimad praktikad lasteaialt lasteaiale: õppematerjali kogumik eesti keele kui teise keele õpetamiseks* (lk 7-8). Tallinn: AS Kirjastus Ilo.
- Ashworth, M., & Wakefield, H. P. (2004). *Teaching the world's children: ESL for Ages Three to Seven*. Toronto: Pippin.
- Asser, H. (2003). *Varajane osaline ja täielik keeleimmersioon eesti muukeelse hariduse mudelitena*. Tartu: TÜ Kirjastus.
- Baker, C. (2005). *Kakskeelne laps*. Haridus- ja Teadusministeerium. El Paradiso.
- Böcker, N. (2011). *Bewegungsentwicklung bei Kinder 0-3 Jahren in Ihrer Relevanz für Sprachliche Aneignungsprozesse*. München: Deutsches Jugendinstitut.
- Dunn, O. (2005). *How young children learn English as another language*. Retrieved from <http://learnenglishkids.britishcouncil.org/en/parents/articles/how-young-children-learn-english-another-language>.
- Eesti Vabariigi põhiseadus*. (2011). Külastatud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/127042011002>.
- Erziehungsdirektion des Kantons Bern. Deutsch als zweitsprache im Kindergarten* (2006). Retrieved from. <http://edudoc.ch/record/33420/files/Kindergartenzweitsprache.pdf>.
- Hallap, M. (2008). Eesti keel teise keelena. E. Kikas (Toim), *Õppimine ja õpetamine koolieelses eas* (lk 193-197). Tartu: TÜ Kirjastus.
- Hirsjärvi, S., Remes, P., & Sajavaara, P. (2005). *Uuri ja kirjuta*. Tallinn: Medicina.
- Hytönen, J. (1999). *Lapsekeskne kasvatus*. Tallinn: TPÜ Kirjastus.
- Integratsiooni ja Migratsiooni Sihtasutus Meie Inimesed (2014). *Uusimmigrant-laps Eesti koolis ja lasteaias*. Külastatud aadressil <http://www.meis.ee/uusimmigrantlaps2>.

- Kalmus, V., Masso, A., & Linno, M. (2015). *Kvalitatiivne sisuanalüüs*. Külastatud aadressil <https://sisu.ut.ee/samm/kvalitatiivne-sisuanalyys>.
- Koiduaru, E. (2014). *Õpetaja arvamused muukeelse lapse koolivalmidusest ja keelelisest toetamisest Tartumaa lasteaias näitel*. Publitseerimata magistritöö. Tartu Ülikool.
- Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava*. (2008). Külastatud aadressil <http://www.riigiteataja.ee/akt/13351772>.
- Krenz, A. (2001). Kinder spielen sich ins Leben- Der Zusammenhang von Spiel- und Schulfähigkeit. *WWD Ausgabe 75*, 8-9. Retrieved from <http://www.kindergartenpaedagogik.de/418.html>.
- Kärtner, P., Maiberg, L., Rikker, M., Tuuling, L., & Voltein, E. (2005). *Õppe-metoodiline materjal. "Eesti keele kui teise keele õpetamine koolieelses lasteasutuses: võõrkeeleeõppe meetodid, mängud ja harjutused"*. Tartu: TÜ Narva Kolledž.
- Kärtner, P., Maiberg, L., Rikker, M., Tuuling, L., & Voltein, E. (Koost). (2006). *Õppematerjal koolieelse lasteasutuse eesti keele kui teise keele õpetajate põhi- ja täiendkoolituseks*. Tartu: Kirjastus Atlex.
- Laherand, M. L. (2008). *Kvalitatiivne uurimisviis*. Tallinn: OÜ Infotrükk.
- Leisson, A. (2011). *Kakskeelne laps rühmas*. Külastatud aadressil <http://www.lasteaed.net/2011/02/21/kakskeelne-laps-ruhmas/>.
- Lerkkanen, M. K. (2007). *Lugema õppimine ja õpetamine alus- ja algõpetuses*. Tartu: TÜ Kirjastus OÜ.
- Lopez, B. R., & Mendez, R. (2004). Models of Teaching Foreign Languages To Young Children. *Didactica Lenqua y Literatura*, 16, 163-175.
- Lunjova, N., & Maiberg, L. (2009). Õige hääldamise kujundamine laulu, rütmi ja mänguga. Maiberg, L., & Kons, A. (Toim), *Parimad praktikad lasteaialt lasteaiale: õppematerjali kogumik eesti keele kui teise keele õpetamiseks* (lk 23-41). Tallinn: AS Kirjastus Ilo.
- Luukkainen, H. H. (2013). *Kielikylpy Suomessa varhaiskasvatuksen kentällä- Mihin suunta tulevaisuudessa?* Journal of Early Childhood Education Research, 2(1), 2-23.
- Maiberg, L., & Rikker, M. (Koost). (2006). *Eesti keele kui teise keele õpetamine lasteaias*. MTÜ Eesti Keele kui Teise Keele Õpetajate Liit.
- Melendez, W., & Beck, V. (2013). *Teaching Young Children in Multicultural Classrooms* (4th ed.). USA: Wadsworth.

- Merila, M. (2009). Teie keele omandamine vastavalt ealistele ja individuaalsetele iseärasustele. Maiberg, L., & Kons, A. (Toim), *Parimad praktikad lasteaialt lasteaiale: õppematerjali kogumik eesti keele kui teise keele õpetamiseks* (lk 9-13). Tallinn: AS Kirjastus Ilo.
- Minilbajeva, H. (2009). Kogemused keelekümbelrühma õpetajana. Maiberg, L., & Kons, A. (Toim), *Parimad praktikad lasteaialt lasteaiale: õppematerjali kogumik eesti keele kui teise keele õpetamiseks* (lk 88). Tallinn: AS Kirjastus Ilo.
- Mudarrisova, T. (2009). Rühmaõpetaja eesti keele kui teise keele õppe toetajana. Maiberg, L., & Kons, A. (Toim), *Parimad praktikad lasteaialt lasteaiale: õppematerjali kogumik eesti keele kui teise keele õpetamiseks* (lk 64-68). Tallinn: AS Kirjastus Ilo.
- Muutra, K. (2012). *Õppemängude kogu*. Tea ja Toimeta alushariduses. Külastatud aadressil http://www.teatoimeta.ee/Lugemisratas_652.htm.
- Märka, M., & Kuuspalu, K. (2009). Eesti keel kui teine keel. E. Kulderknup (Toim), *Õppe- ja kasvatustegevuse valdkonnad* (lk 52-64). Riiklik Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskus. Tartu: Kirjastus Studium.
- Niilo, A., & Kikas, E. (2008). Mäng. E. Kikas (Toim), *Õppimine ja õpetamine koolieelses eas* (lk 120-121). Tartu: TÜ Kirjastus.
- Nugin, K. (Koost). (2013). *Üldõpetuse rakendamine lasteaias*. Tartu: AS Atlex.
- Palanova, K. (2010). *Use of Games in English Language Teaching*. Unpublished Bachelor Thesis. Masaryki University Of Brno.
- Pendergrass, K. (2014). *How to Teach Kids: Learn the best teaching methods and techniques*. Retrieved from <http://teaching.uncc.edu/articles-books/best-practice-articles/instructional-methods/150-teaching-methods>.
- Piszczan, M. A., & De Houwer, A. (2011). *ERBIS is the European Research Network for Bilingual Studies. Ein Kind und zwei Sprachen*. Retrieved from http://www.erbis.org/downloads/Brochure_info.pdf.
- Rannut, Ü. (2003a). *Mitteverbaalsed strateegiad ja keeleline rikastamine teise keele õppes*. Tallinn: TPÜ Kirjastus.
- Rannut, Ü. (2003b). *Muukeelsete õpilaste integreerimine Eesti koolis*. Tallinn: TPÜ Kirjastus.
- Rannut, Ü. (2005). *Keelekeskkonna mõju vene õpilaste eesti keele omandamisele ja Integratsioonile Eestis*. Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus.
- Rubio, M. N., & Tabouret Keller, A. (2007). *Kinder in Europa. Mehrsprachige Kinder in*

- Einsprachigen Kindergärten*. Retrieved from <http://www.verlagdasnetz.de/zeitschrift/kinder-in-europa/ke-1207.html>.
- Ruutmets, K., & Saluveer, E. (2008). Võõrkeel. E. Kikas (Toim), *Õppimine ja õpetamine koolieelses eas* (lk 303-309). Tartu: TÜ Kirjastus.
- Saarsoo, K. (2010). *Loengumaterjal „Kakskeelsed keeleõppemeetodid ja kaasaegse keeleõppemethodika põhimõtted“* Tallinna Ülikool.
- Saft, D. (2009). *Die linguistischen Ebenen der Sprachentwicklung*. Retrieved from <https://www.heilpaedagogik-info.de/entwicklungsfoerderung-2/312-linguistische-ebenen-sprachentwicklung.html>.
- Saville-Troike, M. (2006). *Introducing Second Language Acquisition*. New York: Cambridge University Press.
- Sigurðardóttir, S. D. (2010). *The use of games in the language classroom*. University of Iceland.
- Soll, M. (2000). *Metoodilisi võtteid algõpetuses. Eesti keele kui teise keele õpetamine*. Artiklite kogumik, I osa. Tallinn: Atlex.
- Soll, M., & Palginõmm M. L. (2011). *Õppekeelest erineva emakeelega õpilane- kes ta on?* Narva: TÜ Narva Kolledž.
- Soosaar, V. (2009). Kuidas motiveerida lapsi eesti keelt õppima. Maiberg, L., & Kons, A. (Toim), *Parimad praktikad lasteaialt lasteaiale: õppematerjali kogumik eesti keele kui teise keele õpetamiseks* (lk 77-83). Tallinn: Kirjastus Ilo.
- Tammiste, H. (Koost). (2014). *Tarkus tuleb tasapisi. Valik aktiivõppe strateegiaid lasteaias ja koolis*. Tartu: AS Atlex.
- Templeton, S., & Pikulski, J. (1999). *Building the Foundations of Literacy: The Importance of Vocabulary and Spelling Development*. Retrieved from <http://www.eduplace.com/rdg/hmsv/expert/research.html>.
- Tuulik, M., & Muldma, M. (2008). Uusimmigrantide laste integreerumine Eesti kooli. Muldma, M., & Vikat, M. (Koost). *Mitmekultuuriline õpikeskkond-Probleem või väärtus? Teadusartiklite kogumik* (lk 92-94). Tallinna Ülikooli Kirjastus.
- Tuul, M., Kirbits, M., & Kinkar, V. (Koost). (2011). *Meie mitmekultuuriline lasteaed: abiks õpetajale Euroopa kolmandate riikide kodanike ja lasteasutuse õppekeelest erineva koduse keelega laste õpetamisel*. Tallinn: Nokian Baltic OÜ.

Valberg, L., & Gavrilov, L. (2013). *Integreeritud ühistegevus vene lastele kui teise keele õppimiseks*. Külastatud aadressil

<http://koolielu.ee/waramu/search/sort/created/keywords/muukeelne+laps>.

Vapper, T. (2014). Kakskümmend aastat head algust. *Õpetajate leht*

Külastatud aadressil: <http://opleht.ee/18362-kakskummend-aastat-head-algust/>.

Lisa 1. Mängud

„Uudised“

Tegevus eesmärk:

- 1) laps kasutab õpitud sõnavara piires riietuse kirjeldust eesti keeles
- 2) laps oskab eesti keeles ütelda oma vanust, nime ja kodust aadressi

Vahendid: erinevate riietustega pildid lastest (riided, jalanõud, värvused)

Mängu kestvus: umbes 25- 30 minutit (vastavalt muukeelsete laste eripäradele, püsivusele ja motivatsioonile pole aeg määrav)

Mängu alustamine ja häälestamine: õpetaja tutvustab ja seletab mängu käiku aeglaselt ja selgelt väljendades, enne mängu tuletatakse koos meelde eesti keeles omandatud värvuste, riietuse nimetusi ja teisi mängus kasutatavaid sõnu. Õpetaja peab olema ise aktiivne ja innustama lapsi julgelt rääkima, mis siis kui ka valesti läheb.

Mängu ettevalmistus: Õpetaja valib mängu kuni 6 last, arvestades muukeelsete laste eripärade ja vajadustega ning lapsed istuvad ümber laua ja õpetaja jagab pildid lastele laiali.

Mängu käik: Õpetaja teadustab *aeglaselt rõhutades* eesti keeles: „Tähelepanu, tähelepanu! Kadunud on väike poiss (tüdruk). Tal on seljas kollane pluus. Jalas sinised püksid ning punased sussid“. Õpetaja nimetab ühe lause korraga.

Otsitav laps, kellel sellised nimetatud riided on seljas (pildil), tõuseb püsti ja näitab õiget pilti, kus sellised omadused vastavad kirjeldusele ja laps ütleb oma nime, vanuse ja koduse aadressi. Õpetaja aitab last õigete väljendite kasutamisel, vajadusel võimaldada lapsel abi paluda emakeeles (Valberg & Gavrilov, 2013).

„Sõnaratas“

Tegevus eesmärk:

- 1) laps harjutab eesti keeles omandatud sõnavara põhjal nimetama piltide peal kujutatut
- 2) ühistegevuses toetada muukeelse lapse aruteluoskust, laps kuulab ja paneb tähele erinevaid eestikeelseid sõnu ja väljendeid ning kasutab neid

Vahendid: korv, puidust pesunäpitsad (kirjutatud trükitähtedega sõnad, mis on olemas ka mängu alusel), papist valmistatud mängualused (ketas), millele on kleebitud või joonistatud vastavalt teemale (värvid, loomad, toidud, aastaajad jne) erinevad pildid.

Mängu kestvus: umbes 20-25 minutit (kestvus oleneb sellest, kuidas mäng kulgeb)

Mängu alustamine ja häälestamine: õpetaja tutvustab ja selgitab *aeglaselt rõhutades* lauamängu juhendit, jälgides kuidas muukeelne laps sellest aru saab.

Mängu ettevalmistus: parema tulemuse (eesti keele toetamisel) saamiseks valib õpetaja 3 last, et oleks võimalik individuaalsemalt tegeleda muukeelse lapsega. Lauale asetatakse igale lapsele mänguketask erinevate teemadega. Õpetaja kordab eelnevalt koos lastega läbi kõik sõnad, mis antud mängus on kasutusel, arvestades eakohasust ja raskusastet lähtuvalt muukeelse lapse eripärast. Motivatsiooni hoidmiseks tegevuses võib lastele lubada mängu lõppedes näiteks toredate klepsu.

Mängu käik: õpetaja võtab korvist pesunäpitsa, kuhu on peale kirjutatud sõna ja näitab lastele ning küsib *aeglaselt rõhutades*: “Kellel on...?” Laps ise loeb näpitsal oleva sõna ja oskab oma mängukettal oleva õige pildi viia kokku näpitsal oleva sõnaga. Samas jutustab laps eesti keeles pildi põhjal (nt mis värvi on pildil olev loom, mida ta sööb või mida ta teeb). Mängu võivad juhtida ka kordamööda lapsed ise. Õpetaja on kogu aeg valmis toetama ja abistama lapsi õige sõna leidmisel ja eesti keeles lauseid väljendama.

Mängu lõpp: mängu lõpp oleneb laste püsivusest ja kuna muukeelne laps väsib kiiremini, siis tuleb ka sellega arvestada. Õpetaja jagab lastele toredate lauamängu lõppedes vahvade klepsud.

Mängust tagasiside andmine: lapsi tuleb ikka ja jälle kiita, kui tublid ja innukad nad olid ning ühiselt arutletakse, millised väljendid olid eesti keeles keerukamad ja raskemad (Muutra, 2012).

„Äratame silmad“

Tegevuse eesmärk:

- 1) tähelepanu ja mälu arendamine
- 2) laiendada eesti keelset sõnavara ja kinnistada juba omandatud sõnu

Vahendid: vähemalt 3 paberit suuruses A3, kuhu on kleebitud 6 erinevat väiksemat pilti, näiteks sokid, koer, õun, banaan, päike, maja.

Mängu kestvus: pole määratud (vastavalt laste püsivusele)

Mängu alustamine ja häälestamine: õpetaja selgitab aeglaselt mängu reegleid ja koos tuletatakse meelde omandatud sõnavara.

Mängu ettevalmistus: lapsed võivad ka ise eelnevalt lõigata meelepärased pildid ja need kleepida paberile, sest isetegemise rõõm aitab hoida püsivust ja motivatsiooni. Laste arv võiks eeldatavalt olla kolm, kuna õpetaja küsitseb lapsi kordamööda ja kui keegi ei oska vastata hetkel, siis vastab järgmine laps.

Mängu käik: õpetaja küsib lastelt, millise pildi nad valivad ja palub neil hoolikalt jälgida lehel olevaid pilte, lugedes ise kümneni. Seejärel keerab õpetaja lehe teise poole ja lapsed peavad nimetama, mis neile piltide pealt meelde jäi. Samas võib küsida näiteks: „Kas sellel pildil oli

midagi söödavat?“ „Mis värvi olid sokid?“ „Mitu korrust oli majal?“ jne. Mängu käigus vajadusel õpetaja parandab ja suunab muukeelse lapse keelekasutust.

Mängu lõpp: kui lastel on motivatsiooni ja juhendajale tundub, et lapsed saavad ka ise hakkama, siis võivad lapsed edasi mängida, olles kõik kordamööda mängujuhid.

Mängust tagasiside andmine: õpetaja kiidab lapsi toreda mängu eest ja soovib lastel ka kodus koos vanematega seda mängu mängida. Koos arutletakse, mis oli piltidel ühist. Juhendaja saab hea ülevaate muukeelse lapse keelekasutusest, ise samal ajal parandades ja suunates last õigesti väljendama eesti keeles (Kärtner et al., 2005).

Kokkuvõtvalt loob tegevuskeskus Keel ja kõne kõik eeldused muukeelsetele lastele mängida sõnavaramänge. Mänge on mitmekesiseid ja erinevaid, vastavalt vanusele. Õpetaja räägib *rahulikult ja aeglaselt sõnu rõhutades* mängureeglid lahti ettenäitamise teel. Samal ajal jälgides, kas lapsele on ikka kõik arusaadav või tuleb uuesti lahti seletada. Hästi läbimõeldud mängu seletamine loob ka muukeelsele lapsele motivatsiooni sõnavaramänge innukalt mängida. Kui muukeelne laps kõigest eesti keeles aru ei saa, siis sageli on just õpetajapoolne emotsioon eesti keele toetamisel (žestid, hääletoon, miimika) sõnadest arusaamise võtmeks. Samal ajal jälgides, millist keelt püüab muukeelne laps rohkem kasutada suheldes. Üheskoos suhtlemise käigus korrigeerivad muukeelsed lapsed oma keelekasutust ja mõtlemist eesti keeles (Nugin, 2013; Tammiste, 2014).

Vaba suhtlemise käigus, kus muukeelne laps pole pinges ega karda eksida on õpetajal parim viis jälgida lapse keelelist arutluskäiku. Õpetaja julgustab ja innustab last arutlema eesti keeles (Minilbajeva, 2009).

Lisa 2. **Intervjuu**

Töö põhiküsimused:

1. Millised on õpetajate tähelepanekud seoses sõnavaramängude valimise ja muukeelsete laste eripäradega arvestamisega?
2. Mida arvavad õpetajad sõnavaramängude kasutamisest ja vajalikkusest muukeelse lapse eesti keele toetamisel tegevuskeskuses Keel ja kõne?

Intervjuu ja kogu uurimuse tutvustus (uurija isiku tutvustamine; sobiva õhkkonna loomine; vestlus; ajakulg; salvestamise vajalikkus; küsimustele vastamine).

Toetudes nendele kahele põhiküsimusele, koostas töö autor alljärgnevad intervjuu küsimused:

Taustaküsimused:

1. Õpetaja vanus
2. Kui kaua Te olete lasteaias töötanud õpetajana?
3. Milline on Teie haridus?
4. Mitu muukeelset last on antud hetkel Teie rühmas?
5. Kas Te valdate muukeelse/te lapse kodukeelt?
6. Kuidas Te kirjeldaksite oma rühma muukeelsete laste keelelist tausta: nende sõnavara ja selle ulatust, grammatika kasutamist, suhtlemisjulgust?
7. Kuivõrd mõjutab sõnavaraulatus muukeelseid lapsi hakkamasaamisel suhtlemisega eakaaslastega?
8. Kas ja milliseid koolitusi Te olete läbinud muukeelsete laste keele toetamise (sh sõnavara või mängude) teemal?

Sõnavaramängude valimine:

1. Mida Te teate oma töökogemuse kaudu sõnavara laiendamise võimalustest, sealhulgas ka sõnavaramängudest muukeelse lapse/laste eesti keele toetamisel?
2. Millistest allikatest valite sõnavaramänge?
3. Kas neid allikaid on piisavalt, kust leida sõnavaramänge muukeelsele lapsele?
4. Milliseid aspekte peate silmas, kui soovite sõnavaramänge kasutada tegevuskeskuses Keel ja kõne?
5. Milliseid, mis laadi sõnavaramänge eelistate enim muukeelse lapsega mängides eesti keele toetamisel? Põhjendage palun.
6. Millised on Teie tähelepanekud seoses nende mängude valikul? (kuidas täidavad

oma eesmärgi tegevuskeskuses Keel ja kõne).

Muukeelsete laste eripäradega arvestamine:

1. Kuidas valite sõnavaramänge, kui arvestate muukeelsete laste eripäradega?
(eakohasus, keeleprobleemid, vaikiv periood, keelte segamine, suhtlemisprobleemid).
2. Mil määral ja kuidas Te arvestate muukeelse lapse eesti keelest arusaamisel sõnavaramänge läbi viies?

Sõnavaramängude kasutamisest ja vajalikkusest:

1. Milliseid sõnavaramänge muukeelsetele lastele kasutate/olete kasutanud tegevuskeskuses Keel ja kõne? Palun tooge näiteid.
2. Millisel viisil saab sõnavaramänge kasutada muukeelsete lastega tegevuskeskuses Keel ja kõne?
3. Milline on Teie arvamus sõnavaramängude kasutamisest (või kasulikkusest) muukeelse lapse eesti keele toetamisel võrreldes teiste keelelise toetamise viisidega?
4. Kuivõrd on vajalikud sõnavaramängud Teie arvates muukeelse lapse keele toetamisel? Palun põhjendage.
5. Milliseid abistavaid võimalusi (mängujuhenditest arusaamisel) ja näitevahendeid kasutate sõnavaramängude läbiviimisel muukeelsete lastega? Palun näiteid.
6. Millisel viisil Te tunnete ära, et need sõnavaramängud toetavad keeleliselt muukeelset last?
7. Millised on Teie muud tähelepanekud tegevuskeskuses Keel ja kõne, kui Te toetate muukeelset last sõnavaramängude abil?

Intervjuu lõppedes kokkuvõtte tegemine küsimuste abil saadud vastuste kohta ja tänusõnad intervjuueeritavale olulise panuse ja abi eest vestluses.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Iiri Vahtra (sünd. 23.02.1963)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Muukeelsete laste eesti keele toetamine sõnavaramängude abil lasteaia tegevuskeskuses Keel ja kõne“, mille juhendaja on Esta Sikkal;

1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi Dspace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Kuupäev:

Allkiri: